
THE REGIONAL LIBRARIES WEBSITES - ENTRANCES TO THE VARIOUS KNOWLEDGE OF ALL

Eli Popova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria, e_popova@phls.uni-sofia.bg

Abstract: The aim of this study is to track the opportunities for access to library documents and services leading to the acquisition of knowledge through the websites of regional libraries (RL) in the Republic of Bulgaria. The article presents the results of the review of RL websites, made in February 2022 according to selected criteria relevant to the objectives of the study. The methodology used includes selection of basic international documents regulating the responsibilities of public libraries and purposeful study of their websites. The object of the study are the regional libraries - leading public libraries in the country, organized on a territorial basis by district, with responsibilities for providing library and information services for the entire population in the region. The results of the research are described in the article and presented in a table, which indicates what is available and what is missing in the respective library links to the resources – bibliographic and full-text information. The study established the expansion of access to sources of knowledge through the regional libraries websites. In the last few years, a large part of the RL have been updating their websites to satisfy users needs, facilitate navigation and have higher information value.

At the beginning of the third decade of the 21st century public libraries are improving their capacity to disseminate information and knowledge to the general public. The RL websites become portals to the knowledge collected and stored in them on various media.

To improve access to knowledge it would be good to find a balance between standardizing headings and a creative approach to structuring websites. The adoption of clear and unambiguous sections titles leading to the same information would lead to more efficient search of the required information and successful orientation and use of their services.

The trainings in the new competencies related to the development of the information society, which are held in public libraries, support the real and active inclusion of people in the digital world, develop access to information and sources of knowledge, help introduce knowledge in their daily activities and for their full participation in solving modern challenges. That is why training initiatives were discussed in the study.

Keywords: public libraries, society, knowledge, knowledge society, library services

УЕБСАЙТОВЕТЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ БИБЛИОТЕКИ - ПОРТАЛИ КЪМ ЗНАНИЕ ЗА ВСИЧКИ

Ели Попова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България, e_popova@phls.uni-sofia.bg

Резюме: Целта на настоящото проучване е да се проследят възможностите за достъп до библиотечните документи и услуги, водещи към придобиване на знания през уебсайтовете на регионалните библиотеки (РБ) в Република България. Статията представя резултатите от прегледа на уебсайтовете на регионалните библиотеки, направен през месец февруари 2022 г. по избрани критерии, съответни на целите на изследването. Изполваната *методика* включва подбор на основни международни документи, регламентиращи отговорностите на обществените библиотеки и целенасочено изучаване на уебсайтовете им. Обект на проучването са регионалните библиотеки – водещи обществени библиотеки в страната, организирани на териториален принцип – по области, с отговорности за осигуряване на библиотечно-информационното обслужване за цялото население в региона. Резултатите от проучването са описани в статията и представени в таблица, в която са обозначени наличните и липсващи в съответната библиотека входове към ресурсите – библиографска и пълнотекстова информация. Направеното изследване установява разширяване на достъпа до източници на знание през уебсайтовете на РБ. През последните няколко години голяма част от РБ обновяват своите уебсайтове в посоки, ориентирани към потребностите на ползвателите, улесняване на навигирането и по-висока информационна стойност.

В началото на третото десетилетие на 21. век обществените библиотеки качествено подобряват своите възможности за разпространяване на информация и знания сред цялото население. Уебсайтовете на РБ се превръщат в портали към знанието, събирани и съхранявани в тях на различни носители.

За подобряването на достъпа към знание би било добре да се търси баланс между стандартизиране на рубриците и творческия подход в структурирането на уебсайтовете. Възприемането на ясни и еднозначни наименования на рубриците, водещи към една и съща информация би довело до по-оперативно намиране на търсената информация и успешното ориентиране и ползване на услугите.

Обученията в новите компетентности, свързани с развитието на информационното общество, които се провеждат в обществените библиотеки, подпомагат реалното и активно включване на хората в дигиталния свят, развиват възможностите за достъп до информация и източници на знание, спомагат за въвеждането на знанието в ежедневието им дейности и за пълноценното им участие в решаването на съвременните предизвикателства. Затова обучителните инициативи са коментирани в рамките на изследването.

Ключови думи: обществени библиотеки, общество, знание, общество на знанието, библиотечни услуги

1. ВЪВЕДЕНИЕ

От края на 20. век се утвърждават концепции, които разглеждат обществената библиотека като пространство за социално общуване, за развитие и сплотяване на общността, за преодоляване на социалната и дигиталната изолация и неравенство, за разпространение на информация и знания, за подкрепа на образованието и самообразованието. Под въздействието на технологиите настъпва качествена промяна във видимостта на библиотеките и в разнообразието от услуги, които те предлагат на своите потребители. Уебсайтовете на обществените библиотеки се превръщат в техни „визитки“ пред общностите. Във виртуалното пространство се извеждат иновативни библиотечни услуги, съответни на изискванията и очакванията на новите поколения потребители за предоставяне на е-услуги и отворен достъп до знания. През уебсайтовете им всички слоеве от населението могат да правят издирване и да получат достъп до релевантна библиографска информация, която да ги ориентира и насочи към нужното им знание, както и до пълнотекстови документи. Вниманието се фокусира върху този вид библиотеки с оглед връзката между водещата роля на знанието в съвременното общество за качеството на живот на хората, за развитието на личността и принципа за общодостъпност на услугите на обществените библиотеки. Съвременните концепции за обществената библиотека я определят като „третото“ място (Oldenburg, R.,1999), след дома и работата, като „четвъртото“ място (Савова, Ю., 2016, с.13), вписвайки я във виртуалното пространство като основен фактор в реализирането на ученето през целия живот, като пространство за обучение и усвояване на нови компетентности, свързани с обществото на знанието. С активното внедряване на технологиите възможностите на обществените библиотеки за осигуряване на различни нива на достъп до знанието, представено в съхраняваните от библиотеките документи значително нарастват: „Библиотеките в Европа играят важна роля в прехода от един предимно аналогов свят към дигитална среда, в която начините за достъп и споделяне на информация и знание са се променили драстично (и ще се променят отново и отново)“. (Паризе, С., 2017, с.10) Информационните системи, чрез които обществените библиотеки систематизират, индексират и предоставят на потребителите своите ресурси се развиват постоянно. В основополагащи за обществените библиотеки документи, разработени от международни организации се дефинира тяхната роля в обществото: „Обществените библиотеки съществуват навсякъде по света“ (ИФЛА, 2011, с.9) и се утвърждава техната социална стойност, в духа на общочовешките ценности и правата на човека: „Равният достъп до културното и научното наследство на човечеството е право на всеки човек.“ И с акцент към новата дигитална среда: „Сега библиотеките работят в цифров формат и дигиталните им услуги отварят нов канал към света на знанието и информацията, свързвайки културите отвъд географските и социалните граници.“ (IFLA/UNESCO Manifesto for Digital Libraries, 2022, February 23)

2. ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на проведеното изследване е да се установят тенденциите в предоставянето на достъп до знание през уебсайтовете на обществените библиотеки – най-широкостъпната библиотечна мрежа в България. РБ са мощни регионални институти за информация, знание и образование, с универсално комплектувани ресурси – във всички области на знанието и почти на всички съвременни носители и видове документи. В контекста на инициативата за отворен достъп до научното знание, концепцията за Учене през целия живот (УЦЖ) е важно да се проследи развитието на достъпа до знание, неограничаван от никакви формални бариери.

3. МЕТОДОЛОГИЯ

Отправна точка в развитието на темата са водещи международни документи, които регламентират принципите на библиотечно-информационно обслужване в обществените библиотеки и тяхното място в съвременния дигитален свят.

За целите на изследването е приложена успешно използвана методика в по-широко и по-общо проучване, реализирано преди 5 години (Попова, Е. & Карачоджукова, Н., 2018). В настоящото изследване фокусът на вниманието се съсредоточава към тази част от рубриките на уебсайтовете, които водят към ниво на достъп до знание. Прегледани са уебсайтовете на РБ в България, след като предварително са уточнени критериите за наличност на услугата. Само един от официалните уебсайтове не работи в периода на проучването – на РБ Ловеч. Подбрани са няколко основни услуги, които могат да се определят като вход към информация за знание (точки за достъп, данни за данните) или знание, представено чрез информационните системи на обществените библиотеки – електронни и дигитални библиотеки, БД. В изготвената таблица (фиг.1) са обозначени като налични (x) само тези услуги, които могат да се осъществяват през уебсайтовете на РБ. Услугите, които са представени статично на уебсайтовете – само с описание, отдел, в който се извършват са обозначени като неосигурени (-). Те са налични във физическата библиотека, но във виртуалното пространство са само описани.

4. РЕЗУЛТАТИ

Подбраните обекти на изследване – рубрики и подрубрики на уебсайтовете на РБ представят възможностите за извършване на услуги, свързани с достъп до знание във виртуалното пространство, без да е необходимо посещение във физическата библиотека. Информацията е представена различно. Няма общовъзприет стандарт за архитектурата на уебсайтовете и уеднаквяване на наименованията на рубриките. Често под еднакво озаглавена рубрика се крие различно съдържание или различни по формулировка рубрики водят към еднакво съдържание. В отделни случаи заглавието на рубриката не позволява да се предвиди към каква информация води тя, както не са изключени и изненадващи открития за потребителите – неочаквано съдържание.

Услуги. Всички РБ представят на уебсайтовете си услугите, които техните ползватели могат да ползват във физическото пространство на библиотеката. Реално това са описаните възможности за осигурен достъп към събраното и съхранено знание във фондовете им – мощни традиционни и електронни информационни системи, представящи знанието без граници във времето и пространството. Информационните системи на всяка библиотека дават разнообразни точки на достъп – входи към притежаваните от библиотеката източници на универсално по съдържание знание. На уебсайтовете на една част от РБ „Услуги“ е самостоятелна рубрика, достъпна в една стъпка (31%). В останалите е подрубрика в падащото меню на рубрика „Структура“, „За читателите“, „За нас“ или услугите са описани към отделите, в които се ползват.

Библиографски справки / Виртуално справочно обслужване (БС /BCO). Писмените тематични библиографски справки представляват вторичен източник на знание по определена тема, формулирана и заявена от потребител. Издирването се прави в ограничен кръг от източници, притежавани или достъпни за конкретната библиотека, които могат да бъдат предоставени без ограничение на потребителя, поискал справката. На уебсайтовете на РБ има подробно описание на условията за ползване на услугата с нарастваща степен на достъп до нея: указание за отдел, където се подава заявката; публикуване на контактна информация на служител – телефон и имейл. Но електронна заявка за попълване на уебсайта на библиотеката предлагат само 31% от респондентите. BCO е ориентирано към всички потребители на библиотеката (НБИВ-Пловдив) или към библиотечните специалисти от териториалната библиотечна система, като специфична потребителска група (РБ-Смолян). РБ Бургас предоставя е-формуляри за библиографски справки с ограничен достъп – само към библиотеки.

Електронен каталог (ЕК) – част от електронните услуги на уебсайтовете. Всички РБ имат вход към електронния каталог на библиотеката, свободно достъпен за всички потребители. Вариантите са два: самостоятелна рубрика или подрубрика към друга основна рубрика, например „Електронни ресурси“ (РБ-Габрово). Каталогите предоставят библиографска информация към масива от библиотечни документи, носители на знание във всички области на науката и практиката. Според вида на документите и данните, въведени в полетата на библиографския запис се определя актуалността, значимостта, дълбочината и степента на сложност на съдържащото се в тях знание, релевантността на източника на потребителското запитване – цел на издирването, вид на източниците, период на публикуване. В общ електронен каталог се предоставят възможности за филтриране на търсенето по различни точки на достъп – автор, заглавие, предметна рубрика, географски понятия, имена (за него, за нея), издателство, година, ключова дума. На много малко уебсайтове на РБ има система от каталози по вид на документите или Краезнанието е отделна БД към общия каталог.

Други електронни услуги (е-услуги). 31% от РБ предлагат електронни услуги през уебсайтовете си: достъп до електронни документи, до собствени електронни и мултимедийни издания, линкове към образователни източници и портали, електронни библиотеки, линкове към YouTube канал на библиотеката, където

потребителите могат да гледат събития, организирани и състояли се в библиотеката, напр. срещи с писатели. В част от РБ се предоставя информация за електронни катотеки и други инструменти за издирване и достъп, които могат да се ползват само в отделите на библиотеката, но статичната информация не се включва като наличен на уебсайта достъп до услуга.

Междубиблиотечно заемане/Международно междубиблиотечно заемане (МБЗ/ММБЗ)

Тези услуги разширяват възможностите на потребителите на конкретна библиотека за достъп до източници, непритежавани от нея. Услугата е описана на уебсайтовете на 77% от РБ в три нива на достъпост. При първото се обяснява услугата и се уточнява отделът, където потребителят може да я получи. Второто ниво придружава описанието с публикуван формуляр за заявка и контактна информация за сътрудника, който отговаря за изпълнението. И третото ниво, налично в 31% от всички респонденти позволява заявката за доставка на документи за временно ползване да се направи директно от уебсайта. Заявени електронни копия на документи се предоставят на потребителите по имейл.

Дигитални колекции / Дигитална библиотека (ДК/ДБ). Дигитализацията в РБ направи достъпни за общността краеведските фондове – знанията за края във всички области на живота; регионалното книжовно културно наследство – за образователни, научни и изследователски цели. Реализирани са много самостоятелни и съвместни проекти на РБ, посветени на значими за общността и националната ни култура теми. Партньорски проекти обединяват усилията на РБ-ки с други обществени библиотеки, с научни институти, с регионални институти на паметта – музеи, архиви, с местната власт за дигитализиране на културното наследство и предоставянето на широк свободен достъп до това безценно знание за настоящите потребители и бъдещите поколения. В някои от РБ се декларира наличие на дигитализирани документи или колекции, има рубрика Дигитална библиотека. Но тъй като те не водят към достъп до пълнотекстови източници, а дават само статични списъци на дигитализирани заглавия, не са обозначени като налични услуги в таблицата – фиг.1.

Заявка за сканиране (ЗС). Потребителите получават копия от дигитализирани документи или части от документи, притежавани от РБ. Тази услуга, както и цялата дейност на РБ, се съобразява с действащото законодателство, със зачитането на авторските права. В 19% от респондентите потребителите получават услугата през уебсайта на РБ.

Връзки. РБ, като мощни информационни и културни институти, осигуряват връзки (линкове) към информация за структури на централната и местната власт, към регионални и национални образователни и културни институти, към други информационни центрове и библиотеки – български и чуждестранни, до неправителствени организации (НПО), за да улеснят ориентацията и достъпа на потребителите до релевантни на потребностите им знания и информация.

Външни БД. В съвременния свят нито една библиотека не е в състояние да отговори пълно на потребностите на своите ползватели. Координацията и кооперирането, мрежовите обединения, сводни каталози, дигитални портали и библиотеки, платформи и интегрирани библиотечно-информационни системи реализират идеите за споделяне на ресурси, за отворен достъп до знание и образование. През уебсайтовете си 54% от РБ предоставят линкове към чужди БД с различно съдържание и вид на информацията – библиографски и пълнотекстови, с което разширяват достъпното знание за хората от общността.

Пълноценният достъп до знание и информация зависи от самите потребители, от нивото на познание, образование и грамотност, които те притежават. Технологиите, от една страна, разширяват достъпа до информация и знания, но, от друга страна, е налице „разделението по отношение на възможностите за достъп до електронна информация“. (Горман, М., 2006, с. 202-203) Всички РБ организират обучения на потребителите за придобиване на умения и компетентности, които подобряват тяхната информационна грамотност, респ. повишават способността на своите ползватели да използват съвременните средства за достъп до знание, да се интегрират в дигиталния свят.

Фиг. 1. Таблица с показатели на проучването на уебсайтовете на регионалните библиотеки

Регионални библиотеки	Уебсайтове	Услуги	БС / ВСО	ЕК	други е-услуги	МБЗ ММБЗ	ДК/ДБ	ЗС	Връзки	Външни БД
РБ Благоевград	https://www.libblagoevgrad.org/	x	-	x	-	-	-	-	x	-
РБ Бургас	http://www.burglib.org/absw/abs.htm	-	-	x	x	x	x	-	-	-
РБ Варна	http://www.libvar.bg/	x	x	x	x	x	x	-	x	x
РБ Велико Търново	https://www.libraryvt.com/	x	-	x	-	-	x	-	x	x
РБ Видин	https://libvidin.eu/	x	-	x	-	-	-	-	x	-
РБ Враца	https://libvratsa.org/	x	x	x	-	-	x	-	x	x
РБ Габрово	https://libgabrovo.com/page/bg/aktualno.php	x	x	x	x	x	x	-	x	x
РБ Добрич	https://libdobrich.bg/info.php?id=84	x	x	x	x	x	x	x	x	x
РБ Кърджали	https://www.libkli.com/	x	x	x	x	x	x	-	x	x
РБ Кюстендил	https://www.libkn.bg/	x	-	x	-	-	x	-	x	-
РБ Ловеч*	Сайтът не работи към момента на проучване.									
РБ Монтана	https://montanalib.com/	x	-	x	-	-	x	-	x	-
РБ Пазарджик	https://libpz.eu/	x	-	x	-	-	x	-	x	-
РБ Перник	http://www.libpernik.net/	x	-	x	-	-	x	-	x	-
РБ Плевен	https://www.lib-pleven.com/	x	-	x	-	-	x	-	x	-
НБИВ Пловдив*	https://libplovdiv.com/	x	-	x	-	-	x	-	x	x
РБ Разград	https://www.librz.org/	x	-	x	-	-	-	-	x	-
РБ Русе	https://www.libruse.bg/	x	-	x	-	-	x	-	x	x
РБ Силистра	https://libsilistra.bg/	x	-	x	-	-	x	-	x	x
РБ Сливен	http://reglibsliven.iradeum.com/	x	-	x	-	-	-	-	x	-
РБ Смолян	https://www.librarysm.com/	x	x	x	x	-	x	x	x	x
СтБ София	https://www.libsofia.bg/	x	x	x	x	x	x	x	x	x
РБ Стара Загора	https://www.libsz.org/	x	x	x	x	x	x	x	x	x
РБ Търговище	http://libtg.info/page/bg/nachalo.php	x	-	x	-	x	x	-	x	-
РБ Хасково	https://library-haskovo.org/	x	-	x	-	-	x	-	x	x
РБ Шумен	https://libshumen.org/	x	-	x	-	-	x	x	x	x
РБ Ямбол	http://www.libyambol.org/	x	-	x	-	-	x	-	x	-

* Забележка: Официалният уебсайт на РБ Ловеч не работи; а на НБИВ частично не работи в периода на проучването. Тези факти са взети под внимание при представянето на резултатите от проучването.

5. ДИСКУСИЯ

Тенденцията за достъп до е-услуги през уебсайтовете на библиотеката определя степента на тяхната готовност активно да се впишат в дигиталната среда и в процесите на разпространяване на знания, базирани на новите технологии. Динамиката на обществено развитие изисква по-бързи реакции и адекватно поведение, отчитащо пазрните механизми. Утвърждаването на РБ като разпознаваем и стойностен портал за оперативен достъп към знание зависи от техните усилия, политиките и ресурсното осигуряване за библиотеките, от обществената оценка и отношение към тях.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Все по-активно РБ се вписват в изискванията на обществото на знанието и полагат адекватни усилия за осигуряването на достъп до знание без ограничения. Използването на електронните услуги видимо нараства и заема солиден дял от ползването на библиотечните ресурси. (Doncheva, A. & Popova, E., 2018)

Фиг.2. Използването на е-услуги в РБ Варна

Библиотеките са мощен инструмент за балансиране на възможностите и намаляване на неравенството. Библиотекарите, особено добре обучените и умелите сред тях, могат да допринесат за премахването на дигиталните бариери, като просто предоставят инструменти и експертна помощ за разумен достъп до интернет и да изграждат разбиране за дигиталния свят, като предлагат възможности за подобряване на дигиталните умения“. (Паризе, С., 2017, с.10)

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- Doncheva, A., & Popova, E. (2018). New approaches to the presentation of Bulgarian regional libraries in the virtual space. Реторика и комуникация=Rhetoric and Communication, 32. Retrieved from rhetoric.bg/
- IFLA/UNESCO Manifesto for Digital Libraries (2010). Retrieved from <https://www.ifla.org/publications/ifla-unesco-manifesto-for-digital-libraries/>; <https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-bg.pdf>
- IFLA/UNESCO. Public Library Manifesto (1994). Retrieved from <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-en.pdf>
- Oldenburg, R. (1999). The great good places. Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community. Cambridge, Da Capo Press.
- Popova, E. (2018). The role of the public library in the modern interpersonal and intergroup intercultural dialogue. Реторика и комуникация=Rhetoric and Communication, 33, Retrieved from rhetoric.bg/
- Горман, М. (2006). Нашите непреходни ценности. Библиотеките през XXI век. София, Унив. изд. -во „Св. Климент Охридски“.
- ИФЛА. (2011). Насоки на ИФЛА за обществените библиотеки. София, ББИА. Retrieved from https://www.lib.bg/prevodi1/Nasoki_na_IFLA_za%20OB.pdf
- Попова, Е. (2017). Уеб сайтът на съвременната обществена библиотека – ново качество в комуникацията с потребителите (по примера на три регионални библиотеки в България). Коммуникативные возможности музеев, библиотек и архивов: сборник материалов VIII Международных музейных чтений „Современные проблемы музеологии“ (2017). Вып. Орловский гос. ин-т культуры Retrieved from <https://yadi.sk/mail/?hash=sDhi80TwZIUyby4AagCbhVUhamBjEBzFWsUSWmxgoJ8%3D>
- Попова, Е., & Карачоджукова, Н. (2018). Изследване представянето на ефективността на обществените библиотеки във виртуалното пространство. Услугите, достъпът и възможностите за комуникация с потребителите, представени на уебсайтовете на обществените библиотеки (Резултати от проучване, осъществено в рамките на тематичен проект на Катедра БИНКП, ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“: „Оценка на информационната стойност на уеб сайтовете на регионалните библиотеки (РБ) в България. Конструирани на препоръчителен модел на уеб сайт, отразяващ резултатите от дейността на регионалната библиотека.“). Годишник на Софийски университет "Св. Климент Охридски", Философски факултет, Книга Библиотечно-информационни науки, Т.9,(2017). София, Унив. издат., с.89-119.Retrievedfrom https://research.uni-sofia.bg/xmlui/bitstream/handle/10506/2140/GSU_%20BIN_2017_T9.pdf?sequence=1
- Паризе, С.(2017). Библиотеките свалят дигиталните бариери. ББИА онлайн, бр. 1, с. 7-10
- Савова, Ю. (2016). Развитие на концепцията за библиотеката като „трето място“ или как да разбираме библиотеката като „четвърто място“. Българска библиотечно-информационна асоциация. Динамични библиотеки – достъп, развитие, промяна. Доклади от XXVI-та Национална конференция на ББИА, София, 9-10 юни 2016. София, с. 11-15